

УДК 913(477.65)

Маслова Н.М.,
кандидат географічних наук,
старший викладач кафедри географії та геоєкології
*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

Мирза-Сіденко В.М.,
кандидат біологічних наук, доцент кафедри географії та геоєкології
*Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ДИНАМІКА ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ СИМПАТІЙ НАСЕЛЕННЯ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ ПОЛІТИКО- ГЕОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Аналізуються динаміка та територіальні відмінності в електоральних симпатіях населення Кіровоградської області під час виборів у контексті політико-географічних процесів в Україні. Визначено роль області в електоральному просторі України як електорально рубіжної та політично амбівалентної території.

Ключові слова: електоральні симпатії, електоральний простір, електоральне розмежування, електоральна рубіжність.

Анализируются динамика и территориальные различия в электоральных симпатиях населения Кировоградской области во время выборов в контексте политико-географических процессов в Украине. Определена роль области в электоральном пространстве Украины как электорально рубежной и политически амбивалентной территории.

Ключевые слова: электоральные симпатии, электоральное пространство, электоральное разделение, электоральная рубежность.

Maslova N.M., Mirza-Sidenko V.M. DYNAMICS OF THE ELECTORAL SYMPATHIES OF THE KIROVOGRAD REGION POPULATION IN THE CONTEXT OF POLITICAL AND GEOGRAPHIC PROCESSES IN UKRAINE

During the period of Ukraine's independence, there have been significant transformations of electoral sympathies of the population of the Kirovograd region. Since 1994, the place of the region in the electoral field of Ukraine was determined by its electoral marginality and political ambivalence, which testified to the split of the electoral space of the region. By 2002, the population of the region in electoral choices was solidarity with the inhabitants of the east and south of the country and preferred left-wing forces. In 2002, the level of support for left-wing forces declined, but there was still no structuring of political sympathies in the region, and the votes of voters were scattered among different political forces. In 2004, the political orientations of the population of the region for the first time became more close to the sympathies of the inhabitants of the north and west. For decades, the region entered the "orange belt", although it was on its periphery, bordered by regions with opposing electoral sympathies. In the west, north, south and center of the region, the electorate favored the forces of the "orange camp", in the east and south-east - much of the support of the Party of Regions. Over time, the region lost its political ambivalence and finally entered the ranges of support for "pro-Ukrainian" political forces. In 2014, the oblast's inhabitants were unanimous in their electoral choices and the region lost the status of the electorate frontier. The line of electoral frontier has shifted to the territory of the Dnipropetrovsk region. It is likely that the next election campaign will show quite different results that will require further analysis.

Key words: electoral sympathies, electoral space, electoral division, electoral frontier.

Постановка проблеми. Маркером диференціації електоральної поведінки виступають відмінності у виборчих симпатіях, які проявляються в підтримці тих чи інших політичних сил. Регіональна ідентичність, яка визначається

особливостями історичного освоєння території, є передумовою формування в тому чи іншому регіоні ядра електоральної підтримки окремих політичних сил. Протягом більшості виборчих кампаній політико-географічний

ландшафт України демонстрував розмежування електоральних симпатій населення заходу та центру країни від таких на півдні та сході. Політичні сили мали виражену регіональну спрямованість. Із перших років незалежності в країні сформувалося два полюси електоральної активності та діаметрально протилежних симпатій: захід (Галичина) та схід і південь (Донбас та Крим). Вже тоді на заході країни більшу підтримку мали партії демократичного та правого блоку, а жителі півдня і сходу продовжували симпатизувати лівим силам. У подальшому політичні еліти активно спекулювали етномовними і геополітичними питаннями, сприяючи електоральному розмежуванню країни. Наростанню міжрегіональної конфліктності в країні запобігала плавна зміна електоральних симпатій із південного сходу на північний захід та наявність у центрі політично амбівалентного електорального простору, що не дозволяло констатувати електоральний розкіл країни, а лише електоральне розмежування.

До 1999 р. у країні спостерігалась закономірність субмеридіональної зміни електоральних симпатій. Із 2002 р. вони змінювалися майже субширотно із заходу на схід [1]. Із 2004 р. до 2014 р. лінія електорального розмежування проходила з південного заходу на північний схід країни. Починаючи з 1994 р. лінія електорального розмежування проходила територією Кіровоградської області. Так, О. Вишняк виділив п'ять типів політичних регіонів України, серед яких – своєрідний перехідний регіон у складі північно-східних областей та Кіровоградщини [2]. Аналіз динаміки симпатій виборців у Кіровоградській області, її місця в електоральному просторі країни дозволяє зрозуміти логіку політико-географічних процесів у центральному регіоні та в країні загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найбільш близькою до політичної географії є екологічна школа дослідження електоральної поведінки, яка враховує вплив регіонального чинника на поведінку виборців. В Україні регіональні фактори впливають на рівень електоральної активності, діапазон та персоналізацію вибору, рівень сепаратизму тощо [3]. Дослідження регіональних відмінностей в електоральній поведінці ґрунтуються і на «тео-

рії розколів» С. Роккана, в основі якої лежить пошук територіальних груп населення з протилежними типами електоральної поведінки, вивчення соціокультурних розколів, які мають географічне вираження і відображають існуючі в суспільстві суперечності [4]. В Україні перехід від одного електорального полюса до іншого в просторі відбувається плавно, а тому доречніше вести мову не про розкіл, а про історично обумовлені відмінності в суспільній свідомості окремих груп населення регіонів. У західній науковій традиції для визначення такої ситуації використовують більш нейтральне поняття – «розмежування» (cleavage) [5]. Електоральне розмежування в Україні проявляється через відмінності в симпатіях виборців, їх ставлення до значущих питань суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку країни, геополітичні та мовно-культурні орієнтації населення регіонів [6].

Проблемі територіальної диференціації електорального простору України приділяють увагу соціологи та політологи, такі як: Б. Ідрісов [7], О. Зубченко [8], О. Михайлич [9], Е. Гугнін [10], Ю. Каплан [11], Р. Павленко [12], В. Бортніков [13], В. Карасьов [14]; географи О. Шаблій [15], Є. Хан [1], В. Миронюк [16], В. Шишацький [17] та інші.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз динаміки електоральних симпатій у Кіровоградській області в контексті політико-географічних процесів в Україні та визначення її місця в електоральному просторі країни. Гіпотеза дослідження полягає в тому, що територія області є рубіжним в електорально-географічному плані простором, у межах якого політичні симпатії виборців плавно змінюють свій знак на протилежний.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час перших виборів Президента України у 1991 р. поляризація політичних симпатій проявилася в підтримці виборцями Галичини демократів, а жителями решти території – «партії влади» [15]. У більшості регіонів перемогу отримав Л.М. Кравчук, у Львівській, Івано-Франківській, Тернопільській областях – кандидат від НРУ В.М. Чорновіл. Кіровоградщина увійшла до ареалу підтримки Л.М. Кравчука. Лінія розмежування проходила територією Хмельницької області, а в Україні

закладалися тенденції до подальшої диференціації електорального простору.

У 1994 р. на півдні та сході країни більшість виборців підтримали Л.Д. Кучму, а на півночі і заході – Л.М. Кравчука. Утворилися два полюси підтримки кандидатів: схід та АР Крим, а також «галицькі» області [18]. Лінія розмежування симпатій змістилася на схід і проходила північними кордонами Кіровоградщини та далі по Дніпру на північ. Із цього часу заговорили про політичний розкіл України. У Кіровоградській області Л. Д. Кучма отримав лише відносну перевагу (49,7%). Результати цих виборів засвідчили територіальні зрушення геополітичної ситуації: націонал-державницьке мислення електорату заходу поширилося на схід майже до центру країни [15].

Парламентські вибори 1994 р. проходили в умовах економічної кризи, інфляції, протистояння України та Росії. Вибори засвідчили тенденцію, яка тоді визначала особливості електорального простору країни: вищий рівень підтримки правих сил на заході, а лівих – на півдні та сході. Уперше проявилися риси політичної амбівалентності центрально-українського простору, де сильними залишалися позиції лівих сил, але набували популярності праві партії [15; 18]. У більшості регіонів виборці підтримали безпартійних кандидатів, а в Донецькій, Луганській, Херсонській областях, м. Севастополь – комуністів. Кіровоградщина обмежувала ареал підтримки КПУ. В області з 12 обраних депутатів 4 були від КПУ.

Парламентські вибори 1998 р. не підтвердили рубіжний статус Кіровоградщини, продемонструвавши високий рівень однаковості виборців. Електорат більшості областей (окрім західних областей, Черкащини та Дніпропетровщини) та АР Крим інерційно висловив довіру лівим силам (КПУ). Виборці заходу країни проголосували в більшості за НРУ.

У 1999 р. уперше не відбулося поділу країни за вподобаннями виборців: Л.Д. Кучма переміг і на заході, і на сході країни. Електоральне розмежування проявилось у вигляді «червоного поясу» – майже субмеридіональної смуги підтримки кандидата від КПУ П.М. Симоненка, яка охоплювала Кіровоградську, Чернігівську, Полтавську, Черкаську, Вінницьку, Херсонську, Миколаївську, Запорізьку області та АР Крим.

Окремий осередок його підтримки утворився в Луганській області. У решті областей переміг Л.Д. Кучма, підтримка якого зростала зі сходу на захід від 46,6% у Харківській до 92,3% в Івано-Франківській області. Підтримка П.М. Симоненка зростала з півдня на північ. Кіровоградщина знов перебувала на лінії електорального розмежування. В області П.М. Симоненка підтримали 52,6% голосів. Значний рівень довіри до лівих сил у регіонах «червоного поясу» був зумовлений складною соціально-економічною ситуацією, зростанням безробіття, зниженням добробуту, посиленням ностальгії за радянським минулим [19].

Результати виборів 2002 р. знов засвідчили вищу підтримку правих і правоцентристських сил на заході, а лівих – на півдні та сході. У більшості областей півдня і сходу перемогла КПУ. Кіровоградщина, де перемогли комуністи (22,2%), розмежувала регіони з протилежними симпатіями. У сусідніх на північ і захід областях лідером була «Наша Україна». В області рівень підтримки КПУ знижувався зі сходу на захід від 27,8% до 15,5%. Західні райони увійшли до ареалу підтримки СПУ (28,9%), який охопив Полтавську, частково Черкаську, Вінницьку, Сумську, Чернігівську області. СПУ посіла другу позицію в області (15,1%). У західних районах дещо вищу підтримку мав блок «За Єдину Україну!». Рубіжною виявилася територія області і за рівнем підтримки БЮТ (9,8%), який зростав на захід, а на півдні та сході був не вище 4% [20]. Виборці області востаннє були солідарні в симпатіях із жителями півдня і сходу країни, підтримавши ліві сили.

Із 2004 р. усі виборчі кампанії демонстрували структурний розкіл та фрагментацію політичного простору України [6], а Кіровоградщина перебувала на лінії розмежування симпатій. Спочатку електоральне поле області було роздвоєним, але із часом регіон втрачав риси політичної амбівалентності та набував статусу території з абсолютним переважанням довіри до демократичних і «проукраїнських» політичних сил. Президентські вибори 2004 р. проходили у вкрай напруженій атмосфері: значна кількість порушень, масові протести, «помаранчева революція». Особливістю першого туру стала поразка кандидатів від лівих

сил [21]. Регіональна диференціація підтримки лідерів перегонів мала чіткі географічні межі: В.А. Ющенко переміг в 16 областях заходу, півночі, центру та м. Київ; В.Ф. Янукович – у 8 областях сходу, півдня, АР Крим, м. Севастополь. Сформувався два полюси підтримки кандидатів: західні області та Донбас. Між ними була зона електоральної амбівалентності, яка географічно співпадала з територією Кіровоградщини. У другому турі область залишилася політично амбівалентною, а в третьому турі в регіоні переконливу перевагу отримав В.А. Ющенко (63,4%) [21]. Область увійшла до «помаранчевого поясу», хоча і перебувала на його периферії. В усіх сусідніх на південь і схід областях переміг В.Ф. Янукович. Водночас рівень підтримки В.А. Ющенка в області був нижчим, ніж на заході країни. У межах області симпатії виборців у трьох турах суттєво різнилися. У першому турі в північних і західних районах лідером був В.А. Ющенко, а в південних та східних – В.Ф. Янукович. Лінія електорального розмежування проходила в області з південного заходу на північний схід приблизно по лінії «лісостеп-степ». На результати голосування вплинули порушення під час проведення виборів, які найбільшого резонансу набули в м. Кіровоград: зірване засідання ТВК зі встановлення результатів виборів, захоплення і вивезення бюлетенів, стрілянина тощо. У другому турі в більшості виборчих округів області лідером був В.А. Ющенко. Лише в м. Кіровоград та у південно-східних районах області переміг В.Ф. Янукович. У третьому турі в усіх виборчих округах перевага була на боці В.А. Ющенко, але рівень його підтримки знижувався із заходу на схід від 75,8% до 51,3%. Підтримка В.Ф. Януковича, навпаки, знижувалася з 43,1% на південному сході до 20,2% на заході області. Лінія розмежування симпатій змістилася на південь і проходила південними кордонами області.

У 2006 р. та 2007 р. політична поляризація країни проявилася в підтримці виборцями північно-західних регіонів «помаранчевих», а півдня і сходу – «біло-синіх» сил. У 2006 р. у «помаранчевому» таборі відбулися ротації: БЮТ отримав більше голосів (22,3%), ніж «Наша Україна» (14,0%). Кіровоградщина перебувала на межі електоральної підтримки БЮТ та ПР. В області лідером перегонів був БЮТ (30,1%),

другу позицію посіла ПР (20,1%), третю – СПУ, четверту – «Наша Україна». Утричі зросла підтримка БЮТ, а «Наша Україна» втратила 1,3% голосів. Найбільші втрати понесли ліві сили. Інші партії, як і раніше, підтримало 23% виборців, що свідчить про перетікання голосів від лівих сил до БЮТ та ПР. Разом дві найбільші сили «помаранчевого табору» набрали 38,9% голосів, що вдвічі більше, ніж ПР [20]. Порівняно висока підтримка ПР вказувала на роздвоєність електорального поля області. Лінія розмежування проходила західною межею Петрівського району, північною і західною межею Олександрійського. У 2007 р. електоральні відмінності між регіонами поглибилися. Лідер перегонів ПР (34,4%), перемогла на півдні та сході; сили «помаранчевого табору» – на півночі і заході. Електоральна карта «помаранчевого поясу» видозмінилася на користь БЮТ, який знов захопив частину виборців «НУ–НС», залишивши йому останній електоральний плацдарм на Закарпатті [12]. Поляризація електоральних симпатій наростала до периферії країни. Полюс підтримки ПР був на Донбасі (72,0–73,5%). На заході понад 85% виборців підтримали БЮТ та «НУ–НС». Радикально налаштовані партії отримали поразку. Лише ВО «Свобода» пододала бар'єр у 3% у Тернопільській, Львівській, Івано-Франківській областях. Кіровоградщина, залишаючись на лінії електорального розмежування, вперше втратила риси політичної амбівалентності – розрив у голосах виборців між «помаранчевими» і «біло-синіми» зріс. В області БЮТ отримав 37,6%, ПР – 27,0%, «НУ–НС» – 11,7%, КПУ – 6,4%, Блок Литвина – 5,5%. Сумарно БЮТ та «НУ–НС» набрали 49,2% проти 27,0% голосів за ПР. Найвища підтримка цих двох сил була на заході (Гайворонський та Голованівський райони) (66,3–70,0%), найнижчою – на сході у м. Знам'янка, м. Олександрія, Олександрійському районі (33,3–36,2%). Лінія розмежування проходила в межах області, адже на південному сході (Олександрійський, Петрівський райони, м. Знам'янка, м. Олександрія) перемогла ПР. Підтримка ПР зростала на схід від 13,4% у Голованівському районі до 41,8% у м. Знам'янка [20; 18].

У 2010 р. симпатії виборців північного заходу та південного сходу знов кардинально

розійшлися. Збереглися два полюси (захід і Донбас) із найвищою явкою та протилежними симпатіями. Географічно лінія розмежування не змінилася. У першому турі в більшості регіонів «помаранчевого поясу» лідером була Ю.В. Тимошенко, що свідчить про подальше перетікання голосів від В.А. Ющенко на її користь. В.А. Ющенко зберіг лідерство в окремих округах Львівщини. В.Ф. Янукович переміг у Закарпатті, деяких округах Житомирської, Чернівецької, Полтавської, Сумської, Кіровоградської областей. Основний електоральний плацдарм В.Ф. Януковича був на півдні та сході. У другому турі на заході та півночі симпатії були на боці Ю.В. Тимошенко, полюс підтримки якої припадав на Львівську, Івано-Франківську, Тернопільську, Волинську області (81,9-88,9%). На півдні та сході лідером був В.Ф. Янукович із полюсом підтримки на Донбасі (89,0-90,4%). У Кіровоградській області Ю.В. Тимошенко набрала 34,6%, В.Ф. Янукович – 26,7%, С.Л. Тігіпко – 14,5%. У більшості ТВО лідером була Ю.В. Тимошенко, і лише на південному сході – В.Ф. Янукович. У другому турі електоральні симпатії суттєво не змінилися. Ю.В. Тимошенко перемогла в 4 із 5 ТВО області, набравши 54,7% голосів проти 39,6%, відданих за її опонента. На південному-сході області переміг В.Ф. Янукович (48,5% проти 45,1%). Рівень підтримки Ю.В. Тимошенко зростав зі сходу на захід від 45,1% до 61,4%. Діаметрально протилежно змінювався відсоток голосів за В.Ф. Януковича: на південному сході – 48,5%, на заході – 33,6%. Кіровоградщина, перебуваючи на межі регіонів з протилежними симпатіями, остаточно позбулася рис амбівалентності та увійшла до групи регіонів із рівнем підтримки Ю.В. Тимошенко вище 50%. Лінія розмежування проходила на заході Долинського, Новгородківського, півночі Олександрійського району і далі південними межами Вінницької, Полтавської, Сумської областей.

У 2012 р. просторові закономірності розподілу симпатій електорату не змінилися. У 14 областях півночі, заходу і центру перемогла «Батьківщина», на Львівщині – «Свобода», на Закарпатті – ПР. На південному сході країни лідирувала ПР з полюсами підтримки на Донбасі (57,1-65,1%) та в АР Крим

(52,3%). Полюс найвищої підтримки опозиційних сил припадав на Львівську, Івано-Франківську, Тернопільську області (84,9-87,9%). Найнижчою підтримка опозиції була на сході та півдні. У зоні розмежування електоральних симпатій (Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Вінницька області) рівень підтримки цих сил був середнім (53,2-66,8%). Поява в опозиційному таборі нових партій зумовила ротації симпатій виборців півночі та заходу. Рівень підтримки «Батьківщини» знизився з 30,7% до 25,5% через перетікання голосів до партій «УДАР» і «Свобода». На 7,8% зросла підтримка КПУ, яка варіювала від 29,5% у м. Севастополь до 1,8% в Івано-Франківській області. У Кіровоградській області «Батьківщина» отримала 32,2%, ПР – 26,3%, «УДАР» – 14,9%, КПУ – 13,5%, ВО «Свобода» – 6,2%. Сумарно три опозиційні сили набрали 53,3% голосів. Найвищою була їх підтримка у м. Кіровоград (61,1%), найнижчою – в Олександрійському районі (32,4%). Найвища довіра до ВО «Батьківщина» була у південних (Бобринецький – 42,1%) та західних (Ульяновський – 41,5%, Гайворонський – 40,7%) районах; найнижча – на сході в Олександрійському районі, м. Знам'янка, м. Олександрія (19,4-23,9%). Підтримка партії «УДАР» коливалася від 8,8% в Устинівському районі до 18,5% у м. Світловодськ. Рівень довіри до КПУ варіював від 9,0% у м. Кіровоград до 20,4% у м. Знам'янка і Знам'янському районі. Найвища підтримка «Свободи» була в найбільших містах області (6,3-11,3%) та в Знам'янському районі (6,1%). ПР перемогла в м. Знам'янка (24,8%), м. Олександрія (27,5%), Голованівському (33,6%), Знам'янському (28,0%), Олександрійському (43,7%), Петрівському (37,9%) районах. На решті території лідером була «Батьківщина».

У 2014 р. вперше з 1991 р. президент був обраний у першому турі і вперше з 1999 р. не відбулося різкого електорального розмежування країни. У виборах не взяли участь жителі тимчасово окупованої АР Крим, окремих ТВО Донецької та Луганської областей. П.О. Порошенко здобув перемогу в усіх областях, набравши 54,7% голосів. Другу позицію посіла Ю.В. Тимошенко (12,8%), третю – О.В. Ляшко (8,3%). Кіровоградщина зберегла статус «лакмусового папірця»

всеукраїнських виборів – результати виборів в регіоні були близькими до загальних по країні. П.О. Порошенко лідирував у всіх ТВО області. Найбільшу прихильність він отримав на північному сході (46,3-52,8%) та найбільших містах області (53,-57,4%). Найнижчою (39,4-40,0%) була його підтримка на півдні у Долинському та Устинівському районах, де лідером була Ю.В. Тимошенко (25,5-29,2%). Нижчою була підтримка Ю.В. Тимошенко в найбільших містах області (11,0-12,2%). О.В. Ляшко отримав вищу довіру в північно-західних районах: Новоархангельському, Ульяновському, Добровеличківському, Маловисківському (15,9-16,2%). Найменше його підтримав електорат сходу області (6,2-8,2%) [21]. Цього разу область втратила своє рубіжне положення в електоральному просторі країни, адже вперше з 1999 р. жителі сходу області були солідарні з виборцями решти її території.

Під час парламентських виборів у 2014 р. електоральне розмежування України стало ще менш помітним. Відмінності проявилися в рівнях підтримки «проукраїнських» та «проросійських» сил. Сумарно «проукраїнські сили» («Народний Фронт», БПП, «Самопоміч», РПЛ, «Батьківщина», «Свобода», «Громадянська позиція», «Правий сектор») набрали 77,7%, «проросійські» («Опозиційний блок», КПУ, «Сильна Україна») – 16,4%. Західна і Центральна Україна консолідовано віддала 75-90% голосів «проукраїнським» силам. На півдні та сході перевага цих сил була незначною. У Кіровоградській області лідерами перегонів стали «Народний Фронт» (23,7%), БПП (21,7%) та РПЛ (11,7%). Найбільшу прихильність «Народний Фронт» отримав від електорату західних, північно-західних та південних районів області (29,3-33,9%), найменшу – від жителів східних районів (18,0-18,7%). БПП найбільше підтримав електорат східних, північно-східних та західних районів (22,1-24,7%). Мінімум голосів за БПП віддано в Бобринецькому, Добровеличківському, Устинівському (17,2-17,5%) районах. Довіра до РПЛ вищою була у Вільшанському, Світловодському, Добровеличківському районах (15,5-20,6%). Менш за все РПЛ підтримало міське населення області (7,2-8,8%). «Батьківщина» вищу підтримку мала на пів-

дні (9,9%), нижчу – в м. Кіровоград (6,9%). «Самопоміч» набрала від 11,4% голосів у м. Кіровоград до 6,5% на заході області. Рівень підтримки «Опозиційного блоку» варіював від 8,9% на сході та південному-сході до 4,8% – на заході [20]. Таким чином, електорат усіх районів і міст підтримав переважно «проукраїнські» партії. Така електоральна однотайність, ймовірно, була ситуативною. В умовах складної суспільно-політичної ситуації відбулася консолідація громадян. Скоріше за все, наступні виборчі кампанії продемонструють інші електоральні реалії. На цих виборах область втратила статус електорально рубіжної території. Лінія електорального розмежування змістилася до території Дніпропетровщини, на південь і схід від якої була суттєво вищою підтримка «Опозиційного блоку».

Висновки з проведеного дослідження. Отже, впродовж 1991–2014 рр. відбулися суттєві трансформації електоральних симпатій населення Кіровоградщини. Із 1994 р. область була електорально рубіжною та політично амбівалентною територією. Із часом регіон позбувся рис амбівалентності і остаточно увійшов до ареалу підтримки «проукраїнських» сил. До 2002 р. електорат області у своєму виборі був солідарним із жителями сходу і півдня країни і надавав перевагу лівим силам. У 2002 р. в області підтримка лівих сил дещо знизилася, голоси розпорошилися між різними політичними силами, але ще не відбулося структуризації політичних симпатій. У 2004 р. відбулася зміна політичних орієнтацій населення області, які вперше стали більш близькими до симпатій жителів півночі і заходу країни. На десятиріччя область увійшла до «помаранчевого поясу» та знаходилася на його периферії, межуючи з регіонами з протилежними симпатіями. На більшості території області електорат надавав перевагу силам «помаранчевого табору» і лише на сході і південному сході – Партії Регіонів. У 2014 р. жителі області переважно підтримали «проукраїнські» сили. Кіровоградщина втратила статус електорально рубіжної території, а лінія розмежування змістилася до території Дніпропетровщини. Цілком ймовірно, що вже наступні виборчі кампанії продемонструють зовсім інші результати, які потребуватимуть подальшого аналізу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Хан Є. Електоральна географія Криму: автореф. дис. ... канд. геогр. наук. Одеса, 1999. 20 с.
2. Вишняк О. Політична типологія регіонів України: динаміка та фактори змін. Українське суспільство 1992–2008. Соціологічний моніторинг. К., 2008. С. 331–342.
3. Манаков А.Г. На стыке цивилизаций: Этнокультурная география Запада России и стран Балтии. Псков: Изд-во ПГПИ, 2004. 296 с.
4. Гришин Н.В. Динамика электоральных предпочтений Юга России. М., 2008. 182 с.
5. Бортников В. «Розмежування» в Україні в контексті ціннісної ідентифікації населення. Політичний менеджмент, 2007. № 1. С. 36–47.
6. Широкова Є.О. Особливості української електоральної культури. Соціальні технології. 2010. № 45. С. 9–16.
7. Ідрісов Б. Електоральна культура населення України в умовах трансформації суспільства: автореф. дис. ... канд. соціолог. наук. Київ, 2006. 17 с.
8. Зубченко О.С. Електоральна культура як об'єкт соціологічного дослідження: автореф. дис. ... канд. соціолог. наук. Запоріжжя, 2007. 23 с.
9. Михайлич О.В. Етнорегіональний та лінгвістичний чинники електоральних орієнтацій виборців сучасної України: автореф. дис. ... канд. соціолог. наук. Київ, 2007. 22 с.
10. Гугнін Е.А. Топологічні характеристики електорального поля України: автореф. дис. ... канд. соціолог. наук. Запоріжжя, 2007. 15 с.
11. Каплан Ю. Формування політичних орієнтацій населення різних регіонів та подолання «електорального розколу». Україна: стратегічні пріоритети – 2005. К., 2005. С. 128–133.
12. Павленко Р. Електоральна роздільність України: шляхи подолання. Вибори та демократія. 2006. № 1. С. 38–44.
13. Бортников В. «Розмежування» в Україні в контексті ціннісної ідентифікації населення. Політичний менеджмент. 2007. № 1. С. 36–47.
14. Карасев В. Выборы 2006: линии и сценарии рас колов. Національна безпека і оборона. 2005. № 10. С. 57–60.
15. Шаблій О.І. Соціально-економічна географія України. Львів, 2000. 680 с.
16. Миронюк В.М. Електоральна географія регіону (на матеріалах галицьких областей): автореф. дис. ... канд. геогр. наук. Львів, 2002. 20 с.
17. Шишацький В. Електорально-географічний аналіз підсумків парламентських виборів 2007 р. Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. Серія: Географія., 2008. № 55. С. 46–48.
18. Результаты парламентских и президентских выборов в Украине, 1994–2012 гг. URL: <http://www.electoralgeography.com/new/>.
19. Танцюра В.І. Політична історія України. К.: Видавничий центр «Академія», 2001. 488 с.
20. Результаты Выборов до Верховной Рады Украины. URL: <http://www.cvk.gov.ua/>.
21. Результаты Выборов Президента Украины. URL: <http://www.cvk.gov.ua/>.